

Д-Г. СТРУК

САМІ СТРУМКИ — НАДЗЕМНІ І ПІДЗЕМНІ

(Е. Андієвська, "Вігілій XXVI")

Вступна замітка: Коли готовилася до друку антологія Поза традиції, я, як член редакції, написав до цієї антології вступ. Та інші члени редакції вважали, що моя стаття схематична й тим самим не надається як вступ до антології. Я не противився і антологія з'явилася з більш загальною вступною статтею. Тепер, коли вже антологія перед читачем я вважаю, що моя стаття може служити не так вступом, як провідником для читача до віршів і поетів охоплених в антології. Отож пропоную замість рецензії на книжку — Поза традиції: Антологія української модерної поезії в діаспорі. Редакційна колегія: Богдан Бойчук, упорядник; Ірина Макарик, відповідальний редактор; Данило Струк й Іван Фізер 473 ст. КІУС, 1994 — мою неприйняту вступну статтю:

Широка й могутня ріка української поезії. Цікаво слідкувати як вона пливе і вливається в світове море. Із джерельного струмка народньої пісні, при допомозі опадів перекладницької поезії, а відтак скромних індивідуальних спроб зростала ця ріка української поезії і набирала сил. До неї долучувалися слабші і сильніші струмочки індивідуальних поетів із всієї України. До неї влилася могутня поетична ріка Шевченка і тим самим надала їй певного напряму і сили. Після вливу творчості Шевченка вже не можна було що ріку зупинити, навіть коли старалися це зробити різними греблями з указів і циркулярів. І коли здавалось, що сила цієї ріки вичерпалася, що ріка поволі висихає і вже не тече могутньо, а дзюрочке струмочком, тоді вибухали нові поетичні джерела і вливалися в неї. Деякі, як Тичина чи Антонич, навіть міняли її напрям, інші лиш посилювали її струмінь. Тепер річище широке і глибоке. Вливаються в неї різні ріки і річки, що складаються з різних поодиноких поетичних джерел.

Одна така річка пливе далеко від меж України. Сама вона твориться із окремих струмків, які посилюються творчістю поодиноких поетів. Творячи цю антологію, упорядники старалися начерпнути поетичної води з однієї притоки цієї діаспорної річки, а саме з тої, яка найбільш відмінна своїми хвилями поетичних форм і вислову від загального потоку. Без сумніву є інші притоки і струмочки, що впливають в діаспорну річку до великої ріки української поезії. Деякі з цих річок навіть потужніші щодо кількості поетів. Та даючи нам цю антологію упорядники пропонують написатися з твої притоки, в якій тече поезія у своїм поетичнім вислові "не традиційна".

Притримуючися метафори, антологія ця це так би мовити "пробка", а мое завдання провести аналізу цієї пробки, щоб довідатися, які саме "мінеральні солі і інші речовини" входять в її поетичну воду. Складається

вона з творів тридцяти—восьми окремих поетів. Вони різного віку — від людей у восьмидесятих до молодиків у двадцятих роках; вони з різних країн (хоч всі поза Україною) — від стелітніх¹ до західних; вони — різних шкіл і виховань, різних ідеологічних переконань і навіть різних стилів. Про стиль і біографію кожного довідається читач із силуеток—віньєток. Тут, проводячи аналізу цілої пробки, я хочу знайти спільні знаменники між поетами в антології, як і нечекнути загальну характеристику цієї "поетичної притоки".

Поетів у цій антології можна поділити на чотири, так би мовити, джерела згідно з їх загальним світосприйманням. Цей горизонтальний поділ частинно збігається із поділом віковим, але не вік тут суттєвий, а радше поетове сприймання довколишності, зумовлене його вихованням і ранніми переживаннями. Грає тут також неабияку роль поетове відношення до України. Умовно можна б назвати ці джерела так: 1) емігранти, 2) пів-емігранти, 3) не-емігранти, 4) нацменшини. До першої групи треба б зарахувати всіх тих поетів, які здобули свій світогляд ще в Україні: А²] Лівицька—Холодна, Калитовська, Фішбейн (Фішбайн, що правда, будучи теперішнім емігрантом, значно відмінний від воєнних втікачів); Б] Лесич, Коваль; В] Барка, Зуєвський; Г] Бабай—Нижанківський і Смотрич. До другої — тих, хто виїхав з України без впovні сформованого світогляду: А] Палій, Коломиець; Б] Бойчук, Вовк, Рубчак; В] Андієвська і Тарнавський. До третьої — вже поетів роджених поза Україною, або тих, що маленькими виїхали з України: А] Коверко, Макарик; Б] Килина, Бабовал, Гавур; В] Царинник і Джавег—Винницький. До четвертої — поетів, що родились і формувалися в сусідніх країнах з Україною, де українці становлять поважну меншину: А] Ревакович, Мурянка, Киризюк, Сачко, Карабович, Дуць, Небиляк, Михайлук, Крик, Корсюк, Негрюк; В] Гостињак, Романюк, Гаврилюк і Ковач.

Безперечно і теми, і образи, і наставлення часто зумовлені тим, до якої з повищих груп даний поет належить. Члени кожної групи мають, так би мовити, спільний світоглядовий знаменник. Це доволі легко устійнити навіть прямо із назв даних груп. Хоча є межові ситуації, де даний поет міг би бути в одній чи в другій групі (наприклад Ліда Палій могла б бути в першій групі, Коверко в другій, а Ревакович у третій), немає явного зв'язку між групами й тому цей поділ крім впорядковуючого принципу мало що дає для схоплення спільних рис поетів, включених в антологію. Хоча всі поети, що попали в цю антологію, згідно з принципами вибору, пишуть "поза традиційним" поетичним висловом, все ж таки, якщо під традицією розуміти

"зрозумілість" сказаного в вірші, то з'являється степенування від найменш до найбільш традиційних поетичних творів, від легко зрозумілих до герметичних. Ці вертикальні угрупування я позначив буквами А до Г. <Г> включає двох поетів, що явно відмінні від всіх інших у антології, хоча щодо "зрозумілості" обидва повинні б належати до групи <А>. Творчість Баба я живе у словесних дисонансах і живиться легкою іронією над абсурдом життя. Творчість Смотрича черпає свою силу з депоетизованого лексикону і живиться майже патологічною ненавистю до Радянського Союзу. І одна, і друга сильно вкорінені в еміграційному сприйманні життя і не знаходять собі відгуку в поетів інших груп. Натомість є певні відгуки, збіжності, паралелі між поетами у цій антології, коли розглядати їх за вище згаданим вертикальним стернуванням від А до В, де в першій колонці поети, яких вірші до великої міри <прозорі>, в другій <засерпанковані>, а в третій <герметичні>.

	А	Б	В	Г
Група	Прозора манера	Засерпанкова манера	Герметична манера	Сатирична манера
еміграційна	Холодна Калитівська Фішбейн	Лесич Ковалів	Барка Зуєвський	Бабай Смотрич
півеміграц.	Палій Коломиєць	Вовк Бойчук Рубчак	Андієвська Тарнавський	
нееміграц.	Коверко Макарик Ревакович	Килина Бабовал Гавур	Царинник Джавег	
нац-менш.	Мурянка Киризюк Сачко Карабович Небиляк Дуць Михайллюк	Гостиняк Крик Негрюк Гаврилюк Романюк Ковач Корсюк		

Хоча вірші поетів у колонці <А> писані модерною манерою образності — часами навіть до пересади, вони в головному прозорі своїм змістом і тим самим найбільш традиційні. Та цікавим є те, що в кожній колонці існують деякі подібності і паралелі між поетами. І так бачимо, як у своїй рефлексійній ліриці, де Лівицька-Холодна так вміло віддає протиріччя старости, вона перегукується з метафізичними міркуваннями Калитівської, а знову ж у своїй ностальгії за рідним краєм, з Петром Мурянкою в Польщі, який вболіває за своїм лемківським бескидом. Вишукана лірична образність Калитівської знаходить відгомін у образотворчій манері Коломиця. Коломиєць своїм описом природи нагадує Ліду Палій, хоч у нього бракує тих споминів про згублену любов, невикористану нагоду, чи не-здійснену мрію, що так характерне для віршів Палій. Сповідальний характер її віршів, який майже завжди вимагає уявного адресата зближує її вірші з віршами Макарик. І Коверко, і Макарик, і Ревакович висловлюються в стилі <модерної> поезії (Коверко: *трави*

хотінь, очі стелі; Макарик: *дзбанок вірного паперу;* Ревакович: *намисто досвіду, сім'я ніжності*) — але всі три, помимо цього обмежуються доволі легкою і прозорою лірикою. Хоча у Макарик де-не-де прозирає <суспільна совість> повоєнної генерації в примарах Гірошім і Дахавів. У цьому вона в частинному погодженні з Фішбейном, у якого теж пробиваються суспільні мотиви ("Яр").

Більшість <сателітних> поетів з цієї першої групи (Карабович, Дуць, Небиляк і Михайллюк) обмежується до особистих відгуків на природу. Модерним у них часто тільки те, що вірші писані верлібром. Екзотика, що віє з віршів писаних діалектом (Сачко, Мурянка) ледь криє доволі пересічний поетичний світ цих поетів. Кизирюк вдається в пряму неоздоблену розповідь зі всіма етнічно-національними символами наяву (вірш "Розчина") хоч відзискує місце в антології своїми мініяюрними описами природи.

Коли переглянути наступну групу поетів в антології, колонку <Б>, горизонтальний поділ на <еміграційних, пів і не-еміграційних, як і нац-меншинних> продовжується. Що об'єднує групу вертикально це те що можна б назвати "непрозорістю" (англ. *opaqueness*) їхнього поетичного вислову. Найбільш поширене в цій групі чітка строфіка і модерна образність порівнянь і метафор. Назагал значення віршів не завжди зразу доступне і відкрите. Як і в першій групі, аналіза тут виявляє деякі спільні риси між поодинокими поетами. Надуманий і вдумливий Лесич перекликається з доволі літературно "начитаною" інтелектуальною поезією Рубчака. Знову ж нахил до казковості зближує Рубчака до Вовка, надиханої екзотикою Бразилії. Тяжіння до розповіді з'єднує поезію Бойчука, Вовка, Килини і Негрюка. Образність Бойчука засяякорена в світі українського села — тут він близький з Негрюком, хоч в останнього ще в добавку дуже вражає селянська скучість вислову. Чується теж спорідненість між Вовком і Килиною, не так по лінії жіночості, як в тому екзотичному світі: де у Вовка екзотика випливає з її Бразилійського світу, Килина добуває свою екзотику внутрішньо перетравлючи світогляд американки в тканині української мови. Трохи острівної від інших поетів стоїть Ковалів зі своєю дуже особистою лірикою повною метафор і рефлексій. Надзвичайна у нього увага до інструментації. Гавур в дечому, спеціально в лексиці, нагадує Килину, а Крик своєю емоційністю подібний до Гавура. Дивно збігаються Бабовал і Корсюк в неурбанистичному сприйманні світу, в подібних образах і порівняннях до рослинного світу (пор. "Ріст" Бабовала і "А Дерева" Корсюка). В'яжується теж Романюк і Ковач своїми "Голобородьківськими" віршами з дитячим сприйняттям світу, хоч Ковач часто в своїх темах і образах чи порівняннях існує у дуже традиційному світі. Його <як покритка біла недоля> ледве чи зрозуле сучасникам на заході. Українська, ще Шевченківська, стигма <покритки> давно затерлася в світі поодинчих батьків. Гостиняк у своїх саркастичних віршах нагадує Смотрича (але без ненависті), а своєю буденністю, де-поетизацією, і різновидними строфами нагадує Тарнавського з наступної групи.

Що, на мою думку, найбільш захоплює в модерній поезії — це <недосказаність>. Читання того роду віршів — це болючо-радісний процес пізнання чогось рідного, а якось призабутого. Це немов почуття мову, яку людина знала замолоду і забула, а почувши її знову, вона звичить рідно і знайомо, але не вповні зрозуміло. Того рода захоплення дають вірші поетів, які становлять колонку <В> цієї антології. Аналізуючи цю частину <пробки> назагал герметичних віршів бачимо що деякі з них, як наприклад вірші Барки і Зуєвського, формою і навіть лексикою дуже традиційні, без того модерного веніру, який часто знаходимо в поетах першої колонки цієї антології, та проте обидва поети дійсно модерні. Поезія Барки своїм дуже густим і багатим лексиконом намагається схопити змисл позамисленного. Скомплікована ідіома вдечому нагадує Езра Паунда, а алітеративна інструментація пізніших віршів з частими еліпсами нагадує звучання Андієвської (напр. вірш "Скарлат Синагоги II"). Андієвська дійсний майстер <недосказаного> і підсилює цю тенденцію частим опущенням дієслів, згущуючи свою образність. Коли Барка трохи <кучеряво-бароковий> то Зуєвський <класично-прямий>. Браком, явної емоційності він сходиться з Царинником. А Царинник своєю депоетизованою лексикою тяжить до Тарнавського, хоч у Царинника відчувається зумисна, майже Бажанівська, важкість слова. В Тарнавського панує англійська ясність і розповідна прямолінійність. Поезія його майже без будь-яких епітетів обмежується до скупих метафор. Джавег, будучи вже в групі тут рождених, іде крок даліше як Тарнавський в не-українському сприйманні світу — дуже цікавий його сплав українсько-американської духовості. Та на відміну від Тарнавського він більш лірично-поетичний. Цікаво відмітити, що немає в цій колонці нікого з четвертої "нацменшинної" горизонтальної групи. В сателітніх країнах, мабуть, через матеріялістичний світогляд і важіль соц-реалізму до ідеалістичного світогляду і герметизму не скоро доходять. В Україні аналогічна ситуація. Ігор Калинець допустився цього але він, на жаль, тепер замовк.

Антологія по-грецькому букет квітів. У моїй метафорі — це притока з різних струмків. Мене особисто не так цікавила оцінка (для цього окремі силуетки), як підготовлення схеми і аналізи за якою читач міг би розібратися в тотожностях і відмінностях цих індивідуальних струмків. Читач сам осудить до якої міри вода в кожному із цих струмків цілющий боржом.

Торонто, 1989;
Сарсель, 1994

ПРИМІТКИ:

1. Термінологія віддзеркалює політичну реальність 1989 року.
2. Букви відносяться до вертикального групування.
Див. табелю.

